

DISPUTATIO ETHICA.

DE TEMPERAN-
TIA, VIRTUTE MORALI, EX
LIBRO ETHICORUM NICOMACHIO-
rum potissimum Tertio desumpta

1596, 5.

Quam

COELESTI FAVENTE NUMINE

Authoritate & consensu amplissimi Collegij Phi-
losophici, in Illustrissimâ Argentoratensium
Academiâ

SUB PRÆSIDIO

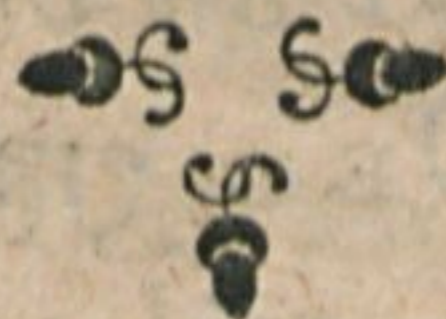
M. IACOBI SCHICKFVSI SVL-
BVSIIENSIS SILESII.

defendendam

Priuati exercitij gratiâ ad disputandum proposuit

PETRVS BORKOVSKI
à Borkovvice, Nobilis Polonus.

Ad 27. Decembris diem Anni M. D. XCVI.

ARGENTORATI

Typis Antoni Bertrami Academiae Typographi.

MAGNIFICO ET GENE-
ROSO DOMINO.

DN. CHRISTOPHO-
RO KRVPCE, POCILLATORI
SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS IN
POLONIA FIDELISSIMO.

Domino & avunculo mihi magnùm colendo
S. D.

Studium Philosophiæ, quam utile sit ac ne-
cessarium, Magnifice & Generose Domine,
Avuncule honorande omnes vident; atq;
etiã ij, qui hac in re nihil vident. Quid enim divini-
us, quam sub verâ rerum naturalium contemplatione
divinâ frui conversatione? quid sapientiùs quæsò exco-
gitari potest, quam ea speculari, quæ nobis à Platone &
Aristotele in Metaphysicis sunt relicta? Quid tandèm
prestantiùs, quam actiones acquirere tales, quibus Be-
atitudo vitæ huius comparari potest: immò, cælesti gra-
tiâ, cælestis. Ac in sacris quod legimus, hominem DEI
conditum ad imaginem, imaginem eam tum in homine
puto conspici; cum ille divinis hisce & humanis alis in-
structus ea subit quæ DEO grata & hominibus. In
huius ego amorem à puero, velut astro quodam inclinante
tractus, animum non muto, sed augeo: præsertim cum vi-
deam, nihil Poëtarum, nihil oratorum mella: si non ad-
jungatur

jungatur firmitus hoc SAPIENTIAE fundamentum. Si-
ne hoc quid questionum Theologicarum vortices? quid
jureconsultorum disceptationes? quid medicorum ratio-
cinationes? Pisces sine aqua, Magistratus sine justitia,
corpus sine anima. Neque tamen ignarus sum adeo, sper-
ni id a quibusdam, ut supervacaneum, ut puerile; & in
quo parum ad virtutem momenti, parum ad vitam hanc
terrenam. Sed errant in errore magno, quos opinio haec
perculsit. Si enim veteres respiciamus sapientes, est,
quod miremur, & imitemur. Ita in successione Ionica
divino adflatu videmus erectos Thaletem Melesium,
Anaxageram Clazomenium, Xenocratem Chalcedoni-
um, Antiochum Ascalonitam, Clitomachum Carthagi-
nensem: in Pythagorica Antisthenem Atheniensem,
Diogenem Synopaeum, Chrysippum Tarsensem. Mitto
alios, lippis etiam & tonsoribus notos. Aliam causam
non reperio, cur Bambaliones isti telum hoc ignominiae
jacent: quam quod ceu noctuae lucem hanc fugiant; aut
si eam sequantur non adsequantur. Aut propterea Phi-
losophiam e medio sublatam volunt; ut extra omnem
veritatis essent ictum, in suo dogmatu & opinionum la-
tissimo campo. Aut eò refugiunt; quod multi in hoc
studiorum pelago submersi, & incaute vorticibus obvo-
luti multos in extremam conjecerunt perniciem. Est
ita; sed quid abusus? caste & caute Philosophiam uten-
dum,

dum, non ut oblectamento; sed ut remedio & instru-
mento vitæ huius serio. Sed me cum his componere hic
non constitui: placet mihi illud Plautinum.

Bacchæ bacchanti si velis aduersarier
Ex infanâ infaniorum facies.

Ad Magnificentiam Tuam Avuncule carissime men-
tem stylumq; flecto: eamq; ex intimo meo sensu rogo: ut
hoc munus meum exiguum magnæ gratitudinis apud M.
T. pignus sit perpetuum. Benè & feliciter M. T. va-
leat, & mea studia sibi commendata habeat. Argen-
torato Decimo quinto Calendarum Ianuarij sub finem
Anni cl. lo. XCVI.

M. T.

Subiectis.

Petrus Borkovvski
Respondens.

DISPUTATIONIS ETHICAE
DE TEMPERANTIA

THEMA I.

Virtutes ἡθικαὶ cum sint duplices: & aliæ per-
ficiant irrationalis animi potentiam θυμοει-
δῆ: aliæ verò a) ἐπιθυμητικὴν absoluant: in
priori autem Fortitudinem præcedentibus
disputationibus vidimus: in posteriori Temperantia no-
bis cognoscenda erit; quam pro hac συζήσει discuti-
endam proponimus.

a) Aristoteles lib. 1. Magnorum M. c. 13. & lib. 2. Eudemior. c. 7. Ac-
ciaiolus lib. 3. Ethic. comment. c. 10. p. 225. n. 115.

II.

Illa virtus est mediocritatem servans circà voluptates
& dolores. Σωφροσύνη ἐστὶ μεσότης πρὸς ἡδονὰς καὶ λύπας.

Aristoteles lib. 2. Ethicorum Nic. c. 7. & lib. 3. ibid. c. 10. & lib. 1. Ma-
gnorum M. c. 22. & lib. 3. Eudemiorum c. 2. & in lib. de virtutibus c.
5. & c. 21.

III.

Vt verò Fortitudinis duplex objectum b) indicatum
est: sic nos hoc loco Temperantiæ duplex dicemus; ἡδο-
νὰς καὶ λύπας ut ex definitione patet.

b) Aristoteles lib. 3. Eudemiorum c. 1. & lib. 1. Magnorum M. c. 21.
& lib. 3. Nicomach. c. 7. & 9.

IV.

Quæstio est: an magis circà voluptates, an verò magis
circà dolores Temperantia occupetur? Prius adfirma-
mus: quia difficilius, & virtutis est versari c) circà diffici-
liora.

c) Arist. lib. 2. Ethic. Nic. c. 3.

A 3

Altera:

V.

Altera: an in omnibus voluptatibus Temperantiæ objectum cernatur? Negamus: cum enim aliæ sint ψυχικῆς, aliæ σωματικῆς, ψυχικὰς hîc omninò excludimus. Nemo enim intemperantem eum dicet; qui in studijs, Musicis; contrà etiam in luctibus ob amici interitum est nimius.

Aristoteles lib. 1. Magnorum Moraliùm c. 22. & lib. 3. Eudem. c. 2.

VI.

Nec σωματικὰς hîc omnes admittimus; sed duntaxat eas; quæ adficiunt gustum & tactum; & percipiuntur ex potu, cibo, & venere.

Aristoteles lib. 3. Ethic. Nic. c. 10.

VII.

Has verò voluptates reverà ipsius Temperantiæ objectum esse, quatuor probamus rationibus. Prima: quia hæ voluptates hominibus cum bestijs sunt communes, undè etiàm *θηρώδεις* appellantur.

Aristoteles lib. 1. Magnorum M. c. 22.

VIII.

Altera ratio est: nam propter harum voluptatum moderatum usum homines commendantur; propter immoderatum verò vituperantur.

Aristoteles lib. 2. Politic. c. 3.

IX.

Tertia: Tales enim voluptates expetuntur ab hominibus non quatenus homines; sed quatenus sunt animalia sensu prædita.

Aristoteles lib. 3. Ethic. Nicomach. c. 10.

X.

Quarta ratio tandè ab officio ipsius Temperantiæ dependet, quod est, ut adpetitum moderetur, ut intrà terminos

minos hominis aliquis se contineat, nevé bestiis reddatur similior, aut deterior.

Aristoteles lib. 1. Rhetoric. ad Theodect. c. 9. Cicero lib. 5. de finib. & lib. 3. offic. & ad Q. Fratrem epist. 1.

XI.

Ex his illud quæritur: an in tactû magis, an in gustu verò cernatur Temperantia? Priùs adfirmamus. Gustantes enim levitèr cibos adtingunt: tangentes autem plerunq; sunt intemperantes: quemadmodùm Philoxenem fecisse accepimus.

Philoxenes obsoniorum gurges & heluo Gruis collum sibi dari exoptaverat, ut maiore delicianum voluptate in suis epulis caperetur. Aristoteles lib. 3. Ethic. Nicomach. c. 10. Casus Quæst. specul. moral. lib. 3. c. 10.

XII.

Neq; omnem tactum hîc intelligimus; sed eum qui sanitatis gratiâ suscipitur, excipimus: quali, exempli causâ, mane studiosi delectantur in frictionibus, & alijs.

XIII.

Cum verò voluptates incitamenta sint ipsarum cupiditatum, cupiditates etiâ hîc videndæ erunt.

Aristoteles lib. 7. Ethic. Nicomach. c. 7. & lib. 3. ibid. c. 11.

XIV.

Sint ergò aliæ φυσικαὶ ἢ κοιναὶ naturales sive communes; quas natura omnibus tam hominibus d) quàm brutis ingeneravit: aliæ sint ἴδιοι propriæ, quæ priuatâ & pravâ consuetudine à quolibet comparantur.

Aristoteles lib. 3. Eudemiorum Ethic. c. 2. d) Arist. lib. 7. Ethic. c. 10. & lib. 10. c. 5. Cic. lib. 2. de finib.

XV.

In naturalibus pauci peccant; & si peccant, peccant in excessu. Cum enim naturalis cupiditas ea duntaxat expleat, quæ

desunt, perfectò si moderatus cibus & potus non adhibeatur, adhibeatur excessus oportet: quia paucissimi defectu pascuntur, nisi coacti, aut carcere, aut bello, aut mari.

Aristoteles lib. 3. Ethicorum Nicomach. c. 11.

XVI.

Horum nomen, si quis scire avert, ab indulgentiâ nimiam sumat, & *πασεμάρζους* tales adpellet ingluviosos, ventri ad insaniam usq; indulgentes.

XVII.

Hominem dicamus talem servilem quia à cibo cum cessandum est, non cessat: in seipsum sævit: vitam secularem lædit: æternam abijcit.

XVIII.

In proprijs autem sive accersitis voluptatibus homines quinque potissimum peccare modis solent. I. est *τῆς ποιότητος*; cum noxia expetuntur. II. *τῆς ποσότητος*; cum nimia adsumuntur. III. *τῆς κέρσεως* cum sine iudicio omnia adripiuntur. IV. *τῆς χρόνου*, cum modi negliguntur. V. *τῆς χρόνου*, cum circumstantiæ temporis reijciuntur.

Cicero lib. 1. de finib. has cupiditates vocat inanes, quia earum neq; finem neq; modum inveniri posse adserit. Aristoteles etiam lib. 3. Ethic. Nic. c. 11.

XIX.

Sed Dolores cõsiderabimus, quos Fortitudini etiam e) Aristoteles pro objecto tribuit. Respondebimus primariò dolores esse objectos Fortitudini, fiducialia secundariò. Contrà Temperantiæ primariò voluptates, dolores secundariò.

e) *Aristoteles lib. 2. Ethic. Nic. c. 7. & lib. 3. ibid. c. 6. & lib. 1. Magnorom M. c. 21. & lib. 3. Eudem. c. 1.*

XX. Nam

XX.

Nam Fortis respectu periculi, immò mortis dolores fert gravissimos: Temperans autem dolet, quod voluptates nec absint, nec ab ijs abstinuerit.

Arist. lib. 3. Ethic. Nicomach. c. 6. & seqq. Cicero lib. 2. Thufculan. quæst. & lib. 1. de finib. Aristoteles lib. 7. Ethic. c. 11.

XXI.

His propositis actiones & officia viri Temperantis sunt proponenda. Actiones sunt; ut Absentes voluptates modestè expetat: præsentès verò moderatè adsumat.

Arist. lib. 1. M. Moralium. c. 22.

XXII.

Officia sunt: ut honestas voluptates solùm & licitas amplectatur; aversetur turpes & illicitas.

Aristoteles lib. 7. Nicomach. c. 12. & Cicero lib. 1. Thufculanarum.

XXIII.

Deindè honestis voluptatibus ita fruatur Temperans ne famam viri boni amittat; sed quotidie augeat.

Arist. lib. 3. Eudemiorum c. 2.

XXIV.

Quia vero Aristotelicus ordo etiam Virtutum extrema proponat, idem nobis facere hîc placebit.

XXV.

Ad nomen quod adinet, unum quod in excessu est ἀκολασία dicitur. Definitur etiàm hoc modo: ἀκολασία ἐπιθυμῶν τῶν ἡδέων πάντων, ἢ τῶν μάλιστα: καὶ ἀγέλαι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

Arist. lib. 3. Nicomach. c. 11. & lib. 1. M. Moralium c. 22. & lib. 3. Eudemiorum c. 2. & in libell. de virtutib. c. 13. ἀκολασία ἐστὶ κενία τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἢν ἀφροῦνται τὰς φάυλας ἡδονάς. & ibid c. 29.

XXVI.

Illi qui hoc vitio laborant adfectibus & cupiditatibus
B pueri

pueri sunt. Vt enim hi sine ratione quævis adripiunt: sic illi omnibus in rebus modum transeunt.

Arist. lib. 7. Ethic. Nic. c. 4. ibid. c. 7. & lib. 3. Ethic. Nic. c. 11. & lib. 2. ibid. c. 2.

XCVII.

Hinc rectè delictum ἀκολασία puerile dici potest: præsertim cum cupiditas intemperantis, cum puero magnam habeat similitudinem.

Aristoteles lib. 3. Nicomach. c. ultimo.

XXVIII.

Alterius extremi nomen est ἀναιδησία, immanitas quædam in adspernandis omnibus etiã necessarijs & honestis voluptatibus. ἀναιδησία πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐλλείπει, καὶ ἥτιον ἢ δεῖ χαίρει.

Aristoteles lib. 2. Ethic. Nic. c. 7. & lib. 3. ibid. c. 11. & lib. 1. M. M. c. 22. & lib. 3. Eudemiorum c. 2.

XXIX.

Vitium hoc intèr homines est rarum. Rara immò talia animalia, quæ non jucunda ab injucundis discernere possunt: propterea etiã nomen ferè habere non possunt, ut dictum.

lib. 2. Ethic. c. 7. & lib. 3. ibid. c. 11. multa inter virtutes & vitia sunt ἀγνωμονία ut lib. 2. c. 7. & lib. 3. c. 7. monstratur

XXX.

Quæstio jam est, quod vitium magis in reprehensionem incurrat? Respondemus ἀκολασίας: quia magis est voluntarium: quia minori periculo ἀκόλαστος à voluptatibus sibi temperare potest.

Aristoteles lib. 3. c. 12. Nicomach.

XXXI.

Ακολασία tamen ut ad frugem reducatur aliquam, duo hæc observet. Primum ut voluptatibus istis μετρίως utatur.

ως utatur. Alterum, ut suas actiones ad certam reuocet
rationem. His observatis mediocritatem facilius ad-
sequi poterit.

*Hec hoc loco de Temperantiâ & omnibus
ad eam pertinentibus dixisse sufficiant.*

COROLLARIA.

I.

Metaphysicum.

Vnius ne an plurium sit scientiarum omnia causa-
rum genera contemplari?

*Aristoteles lib. β. Metaph. c. 1. t. 2. & 2. c. t. 2. Distinctè respondebi-
mus. Vide Fonsecam in comm. Metaph. c. 2. p. 440. & Zabarell.
in comm. Anal. poster. lib. 2. c. 8. p. 1148.*

II.

Physicum.

An Physica scientia esse possit, cum tamen necessita-
tem ἀπλῶς non habeat? Φανερόν δὴ, ὅτι τὸ ἀναγκαῖον ἐν ταῖς
Φυσικοῖς, τὸ ὡς ὑλη λεγόμενον, καὶ αἱ κινήσεις αἱ ταύτης; A.

Aristoteles lib. 2. Physic. c. 9. t. 90. & lib. 1. de partibus animal. c. 1.

III.

Logicum.

An Accidentia subjecti locum subire possint? Re-
spondemus τῆς καθήσεως non ὑπάρξεως. Colligitur ex
anteprædicamentis.

B 2 Ad illu.

Ad illustre suum Collegium

M. IACOBVS SCHICKFVSS
SUIBVSSENSIS *silesius. S.*

VLtimam hanc vobis, Generosi & Nobilissimi Domini de TEMPERANTIA obferimus disputationem. Cum enim quidam aëris metu distrahantur; rationibus alijs quidam avocentur, hic subsistere, & finem facere nobis placuit. Illud unicum rogare visum mihi fuit: ut quilibet vestrum ea, quæ adhuc à me scripta sunt & dicta, eo animi suscipiat candore, quo exoptavi semper. Nihil enim tam in lectionibus, quam disputationibus spectavi aliud; nisi ut quivis verè veritatem Peripatheticam sequi & adsequi posset. Nihil etiàm expectavi aliud; nisi ut aliquo fructu & studiorum incremento sumptus istos in Collegium hoc maximos, viderem recompensatos. Video, quod felicitati meæ adscribo, labores hosce non fuisse irritos. Est itaq; quod gratias agamus in primis Nobilissimis & Amplissimis D. D. D. Scholarchis, & Academiae huius Assessoribus, cæterisque Professoribus: quod eam agendi licentiam nobis concesserint. Gratia referenda singularis illustribus & Generosis D. D. Dn. RAPHAELI LESCINIO, Palatinidi Brestensi
Dn. Sa-

Dn. SAMVELI NARVSSEVITIO Castellanidi Smole-
censi; qui suo favore & amore nos omnes exorna-
runt: & illustri suâ præsentia, acutissimisq; argu-
mentis nostras disputationes celebrarunt. Grati
memorisq; animi omnia studia exhibeamus etiã
Magnificis & Generosis Dominis, Dn. STANISLAO
WOLOVICZ, vero Collegij nostri Patrono: qui
sapissimè grauitèr dicendo, subtilitèr disputando
nobis ad finem usq; adesse voluit: Dn. SVVIEN-
TOSLAO ORZELSCIO ab Orle &c; qui pari
humanitate differentes nos audivit. Cæteris de-
nique & nobilitate & eruditione præstantissimis of-
ficia nostra obferamus: qui eo animo se nobiscum
exercuerunt: ut veritas defenderetur; abigeretur
fucus; ἀνὴρ ἰπποκρίτης tolleretur. Vobis etiã Genero-
si & nobilissimi Domini gratias, quas animus meus
concupere potest, ago maximas: quod primò non
dedignati meas conversationes estis: quod deindè
operâ meâ in studijs vestris excolendis & promo-
vendis uti volueritis: quod tandèm me amplissimis
muneribus, & singulari præmio ornaueritis. De
vincum me habebitis in omne ævum. Feliciter va-
lete. Argentorati IV. Kal. Ian. Anni clo. Io.
xcvi.

B 3 Ad no.

Generosi ac nobilissimi Domini Pauli
Succhodolij.

Ad nobilem Respondentem

Dn. Petrum Borckovvium à Borkovvice &c.

EPIGRAMMA.

Magna quidè res est præclaro stemmate natum:
Maior at à magnis ducere nomen avis:
Maxima seētari vestigia summa parentum;
Floreat ut stirpis gloria perpetuò.
Gratulor ergò tibi, celebris quod Aviq; Patrisq;
Virtutum studijs æmulus esse cupis.
Sic tibi stemma, tibi sic immortale parabis
Hic decus æterno nomine PETRE: Vale.

F I N I S.

ULB Halle
004 486 080

3

KOM

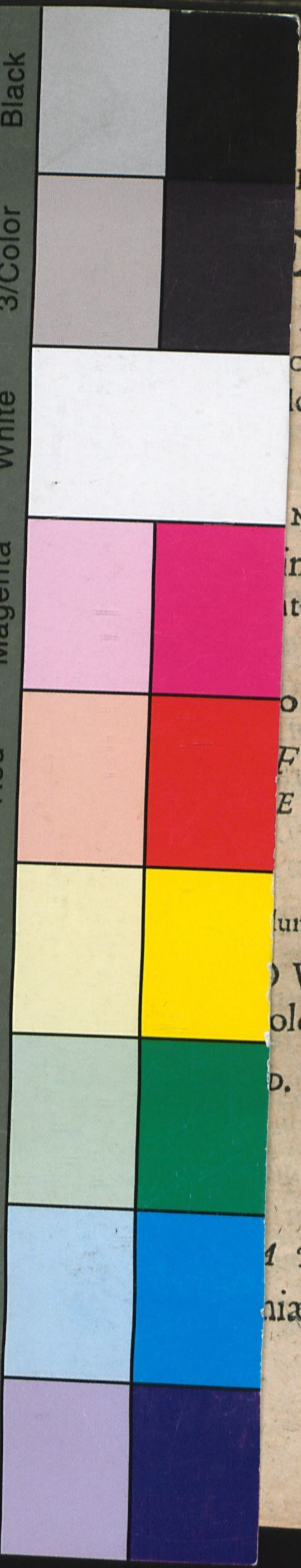

Inches
Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

HICA.
RAN-
RALI, EX
COMACHIO-
lesumta
NUMINE
mi Collegij Phi-
toratensium
O
FVSI SVL
ESIL.
um propofuit
VVSKI
lonus.
D. XCVK
ATI
nia Typographi.

1596, 5.

